

PIOTR PRÓCHNIAK

WARTOŚCI PREFEROWANE PRZEZ POLICJANTÓW Z JEDNOSTEK SPECJALNYCH KFOR

Celem badań było poznanie wartości (w kategoryzacji S. Schwartza) preferowanych przez policjantów przygotowujących się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie (KFOR – Kosovo Force) na tle innych grup społeczno-zawodowych. W badaniach wzięło udział 89 policjantów (antyterrorystów, pirotechników, detektywów z Centralnego Biura Śledczego), 58 osób, które nie podejmują wysokiego ryzyka w swojej pracy, 50 osób podejmujących ekstremalne ryzyko sportowe (spadochroniarze) i 61 osób podejmujących ryzyko antyspołeczne (więźniowie skazani za napaść z użyciem niebezpiecznego narzędzia). Badane osoby wypełniały Kwestionariusz Wartości Schwartza. Policjanci uzyskali wyższe wyniki, w porównaniu z osobami, które nie podejmują ryzyka w swojej pracy zawodowej, w następujących skalach wartości: Stymulacja, Hedonizm, Konformizm, Bezpieczeństwo. W porównaniu z osobami uprawiającymi sporty ekstremalne policjanci uzyskali wyższe wyniki w takich skalach wartości, jak Tradycja, Uniwersalizm, Życzliwość, Bezpieczeństwo. Wartości, które odróżniają policjantów i przestępców, to: Stymulacja, Kierowanie sobą, Tradycja, Życzliwość, Konformizm, Uniwersalizm, Bezpieczeństwo (policjanci uzyskali wyższe wyniki w porównaniu z przestępcami).

Słowa kluczowe: policjanci, podejmowanie ryzyka, wartości.

Na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244 z dnia 10 czerwca 1999 roku utworzono Misję Pokojową w Kosowie. Do udziału w misji zostały

zaproszone kraje ONZ, w tym Polska. Nasz kraj wysłał do Kosowa m.in. Kontyngent Policyjny. Polski Kontyngent Policyjny stanowi jednostkę specjalną w ramach struktury Polskiej Policji. W skład jednostki specjalnej KFOR (Kosovo Force) wchodzi policjanci o najwyższych kompetencjach zawodowych, reprezentujący różne specjalności policyjne, np. antyterrorysty policyjni, pirotechnicy czy detektywi. Polski Kontyngent Policyjny rozpoczął służbę w 2000 roku. Rotacja policjantów wchodzących w skład kontyngentu następuje co pół roku. Przed wyjazdem na misję każdy kontyngent przechodzi specjalne szkolenie w Szkole Policji w Słupsku. Zadaniem policjantów pełniących służbę w Kosowie jest utrzymanie porządku publicznego i zapewnienie bezpieczeństwa w rejonie zamieszkałym przez mniejszości narodowe – Serbów, Bośniaków, Cyganów. Baza kontyngentu jest zlokalizowana w miejscowości Kosowska Mitrowica. Ze względu na napięcia panujące pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi zamieszkującymi Kosowo, misja Polskiego Kontyngentu Policyjnego jest uwikłana w istotne niebezpieczeństwo wiążące się z narażeniem zdrowia, a nawet życia policjantów (zob. www.policja.pl).

Uczestnictwo w misji pokojowej obfituje w zdarzenia, które wiążą się z istotnym ryzykiem: patrolowanie nieznanego terenu, rozdzielanie wrogo do siebie nastawionych grup etnicznych czy rozminowywanie podłożonej bomby (to tylko niektóre z licznych przykładów codziennych doświadczeń pracy policjanta na misjach pokojowych). Podejmowaniu tego typu misji często towarzyszy silna obawa czy stres, mogą pojawiać się wahania dotyczące chęci rezygnacji z podjętych zobowiązań (Próchniak, 2006). Istotne wydają się więc pytania o to, co jest ważne dla policjantów, jakie wartości oni cenią i w imię jakich wartości narażają własne zdrowie, a nawet życie, uczestnicząc w misji pokojowej w Kosowie.

Celem podejmowanych badań jest poznanie preferowanych wartości (w kategorii Shaloma Schwartza) policjantów przygotowujących się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie.

PREFEROWANE WARTOŚCI (W KATEGORYZACJI SHALOMA SCHWARTZA)

Problematyka wartości ma długą tradycję, zarówno w filozofii, jak i w naukach społecznych (Oleś, 1990; Opoczyńska, 1995; Chernoff, Davison 1999; Mądrzycki, 1996; Brzozowski, 2002). Współcześnie jednym z najbardziej interesujących ujęć problematyki wartości jest propozycja Shaloma Schwartza.

Według Schwartza wartości są poznawczą reprezentacją wyzwań, których podjęcie decyduje o biologicznym przetrwaniu jednostki oraz jej dostosowaniu do grupy społecznej lub kulturowej. Zaangażowanie w wartości warunkuje także poczucie zadowolenia z życia. Wartości stanowią świadome i stabilne w czasie preferencje jednostki. Różnią się one ważnością dla podmiotu, służąc mu jednocześnie jako zasady postępowania w życiu. Według Schwartza indywidualne wartości mają charakter świadomych celów, do których ludzie dążą w swoim życiu. W tym kontekście wartości pełnią istotną rolę motywującą do podejmowania działań, co jest ich najbardziej charakterystyczną funkcją (Schwartz, 1992; Schwartz, Savig, Boehenke, 2000).

Schwartz (1992) wyróżnia następujące typy wartości: Kierowanie sobą (niezależność w myśleniu i działaniu, wolność, kreatywność, kierowanie własnym życiem, formułowanie celów), Stymulacja (podniecenie, nowość, zmiana w życiu, śmiałość, różnorodność, podejmowanie ryzyka), Hedonizm (przyjemność zmysłowa, zabawne życie), Osiągnięcia (dokonania, osobisty sukces, ambicja, zdolności), Władza (status, prestiż, kontrola i dominacja nad innymi, autorytet, bogactwo), Bezpieczeństwo (harmonia, stabilność, bezpieczeństwo, stabilność rodziny, kraju, porządek), Konformizm (zgodność, ograniczenie działania, powstrzymanie nieakceptowanych społecznie norm, dyscyplina), Tradycja (respektowanie norm kulturowych i religijnych, szacunek, pokora, pobożność), Życzliwość (niesienie pomocy innym, uczciwość, lojalność, umiejętność wybaczenia, odpowiedzialność), Uniwersalizm (powszechność, rozumienie, tolerancja, ochrona dóbr, środowiska naturalnego, równość, pokój na świecie).

Poszczególne kategorie wartości tworzą tzw. metakategorie, które można przedstawić w dwuwymiarowej przestrzeni. Bieguny tych wymiarów są następujące: (1) przekraczanie ja – umacnianie ja; (2) otwartość na zmiany – zachowawczość. Powstałe cztery metakategorie zawierają następujące grupy wartości: a) Przekraczanie Ja: Uniwersalizm i Życzliwość; b) Umacnianie Ja: Hedonizm, Osiągnięcia, Władza; c) Otwartość na zmiany: Kierowanie sobą, Stymulacja; d) Zachowawczość: Bezpieczeństwo, Konformizm, Tradycja (Brzozowski, 2002).

Analizy indywidualnych wartości policjantów, jak dotąd, nie były prowadzone w kontekście teorii Schwartza. W literaturze psychologicznej możemy zresztą zaobserwować stosunkowo rzadkie próby analiz wartości skłaniających ludzi do podejmowania ryzykownej pracy, w tym szczególnie do pracy w policji.

Już potoczne obserwacje wskazują, że osoby decydujące się na wstąpienie do policji kierują się różnymi wartościami. Wcześniejsze badania w tym zakresie

wskazywały na to, że cenią one władzę. Aktualnie badania psychologiczne ujawniają różne wartości motywujące do zostania policjantem. Wśród nich możemy wskazać na takie, jak pomoc ludziom, pewność pracy, dążenie do robienia czegoś ciekawego, ekscytującego (Raganella, White, 2004). Spośród wymienionych wartości dwie zdają się mieć największe znaczenie: pomaganie innym ludziom i doświadczenie przygód w pracy zawodowej. Dobrą ilustracją tej tezy są badania Meaghera i Yentesa (1986), którzy stwierdzili, że najważniejszymi wartościami motywującymi do podejmowania ryzykownej pracy są: chęć pomagania innym oraz doświadczenie ekscytujących wrażeń. Wnioski z tych badań są spójne z badaniami Lestera (1983) i Hoppera (1977).

Należy jednak zaznaczyć, że powyższe badania były przeprowadzane w Stanach Zjednoczonych, gdzie stereotyp policjanta-szeryfa podejmującego ryzyko w dobrej dla ludzi sprawie jest bardzo silny (Hampden-Turner, Trompenaars, 1998). W odróżnieniu jednak od badań amerykańskich, badania przeprowadzone wśród kandydatów na policjantów na Tajwanie przyniosły inne rozstrzygnięcia. Okazało się w nich bowiem, że pomaganie innym ludziom oraz ekscytująca praca nie były głównymi wartościami sprzyjającymi podejmowaniu pracy w zawodzie policjanta. Decydujące znaczenie miały natomiast: dobra pensja oraz tradycje rodzinne (Tarng, Hsieh, Deng, 2001).

W badaniach dotyczących wartości motywujących do wyboru pracy w policji zwraca się także uwagę na różnice indywidualne pomiędzy kobietami i mężczyznami pragnącymi wykonywać zawód policjanta. Badania z tego zakresu są coraz częstsze, co wiąże się z większym dostępem kobiet do wykonywania zawodu policjanta. Wartości decydujące o pracy w zawodzie policjanta zasadniczo się nie różnią kobiet i mężczyzn. Podobnie jak mężczyźni, kobiety przy wyborze zawodu policjanta kierują się pewnością, stabilnością pracy oraz jej atrakcyjnością. Niektóre badania sugerują, że kobiety mają wyższą potrzebę pomagania innym ludziom niż mężczyźni (Meagher, Yentes, 1986; Raganella, White, 2004).

Celem badań własnych było poznanie wartości (w klasyfikacji Schwartza) preferowanych przez policjantów decydujących się na udział w ryzykownej misji pokojowej, na tle wartości osób, które wykonują pracę bezpieczną, bez podejmowania większego ryzyka, lub też takich, które podejmują ryzyko, ale czynią to w innych celach niż policjanci (np. sportowcy ekstremalni lub osoby ryzykujące zdrowiem i życiem innych – przestępcy).

PROBLEMY BADAWCZE I HIPOTEZY

Na podstawie wcześniejszych badań dotyczących wartości motywujących osoby do podjęcia ryzykownej pracy w policji (Hopper, 1977; Lester, 1983; Meagher, Yentes, 1986; White, Raganella, 2004) sformuowałem następujące pytania badawcze:

P 1. Czy i jakie ewentualnie wartości różnią policjantów i osoby niepodjmujące wysokiego ryzyka we własnym życiu?

P 2. Czy i jakie ewentualnie wartości różnią policjantów i osoby, które podejmują w swoim życiu ekstremalne ryzyko sportowe (spadochroniarze)?

P 3. Czy i jakie ewentualnie wartości różnią policjantów i osoby, które ujawniają zachowania antyspołeczne (przestępcy)?

Przyjmuję następujące hipotezy:

H 1. Policjanci – w porównaniu z osobami, które nie podejmują wysokiego ryzyka we własnym życiu – uzyskują wyższe wyniki w wartości: Stymulacja.

H 2. Policjanci – w porównaniu ze sportowcami ekstremalnymi – uzyskują wyższe wyniki w następujących kategoriach wartości: Uniwersalizm, Życzliwość, Tradycja, Konformizm oraz Bezpieczeństwo.

H 3. Policjanci – w porównaniu z osobami ujawniającymi zachowania antyspołeczne – uzyskują wyższe wyniki w następujących kategoriach wartości: Uniwersalizm, Życzliwość, Tradycja, Konformizm oraz Bezpieczeństwo.

NARZĘDZIE BADAWCZE

W badaniach własnych wykorzystano Kwestionariusz Wartości S. Schwartza (Schwartz, 1992), który został opracowany w toku wieloletnich badań nad uniwersalnym modelem wartości. Zawiera on listę 57 wartości, które są powiązane z celami indywidualistycznymi bądź też grupowymi, ujętych w 10 kategorii. Zadaniem osoby badanej jest określenie ważności, przy użyciu 8-stopniowej skali (od 1 do 7), każdej z 57 wartości jako „zasady sterującej w życiu”. Liczba 1 określa wartość przeciwną do wyznawanych zasad; 0 – oznacza, że dana wartość nie jest ważna dla danej osoby; 3 – wartość jest ważna; 6 – wartość jest bardzo ważna; 7 – wartość jest w życiu najważniejsza. 57 wartości zaproponowanych w metodzie Schwartza zostało pogrupowanych w 10 kategorii: Władza, Osiągnięcia, Hedonizm, Stymulacja, Uniwersalizm, Życzliwość, Tradycja, Konformizm, Bezpieczeństwo, Kierowanie sobą. Zaproponowane przez Schwartza kategorie

można pogrupować także w cztery następujące metakategorie: (1) Przekraczanie Ja: Uniwersalizm i Życzliwość; (2) Umacnianie Ja: Hedonizm, Osiągnięcia, Władza; (3) Otwartość na zmiany: Kierowanie sobą, Stymulacja; (4) Zachowawczość: Bezpieczeństwo, Przystosowanie (konformizm), Tradycja.

Wskaźnikiem preferencji danej kategorii lub metakategorii jest średnia wartość liczbowo wszystkich wchodzących w skład danej kategorii lub metakategorii wartości zaznaczonych przez osoby badane.

BADANE OSOBY

W psychologii zachowań ryzykownych dość szeroko jest akceptowany pogląd, że podejmowanie ryzyka fizycznego może być opisane na pewnym kontinuum: od podejmowania ryzyka prospołecznego (policjanci, strażacy) poprzez uprawianie ekstremalnego sportu, który nie ma większych społecznych konsekwencji (spadochroniarze, wspinacze wysokogórcy), aż po podejmowanie ryzyka antyspołecznego – wiążącego się z zachowaniami narażającymi zdrowie czy życie niewinnych ludzi (przestępcy) (Goma-i-Freixanet, 1995). Ten podział został zastosowany także w badaniach własnych. Grupę ryzykantów prospołecznych tworzyli policjanci, grupę reprezentującą ryzykantów podejmujących niebezpieczne zachowania bez istotnych konsekwencji społecznych stanowili sportowcy ekstremalni (spadochroniarze). W badaniach wzięli też udział przestępcy podejmujący ryzyko o antyspołecznym charakterze, a także osoby, które unikają podejmowania wysokiego ryzyka we własnym życiu.

Grupę policjantów stanowiły osoby uczestniczące w jednym ze specjalnych szkoleń przygotowujących do pełnienia misji pokojowej w Kosowie (89 osób). Średni wiek badanych policjantów wynosi $M = 33,12$ ($SD = 4,73$), średni staż pracy – 9 lat. Szkolenie odbywało się w Szkole Policji w Słupsku. Wśród badanych osób istotną grupę stanowili policjanci z oddziałów antyterrorystycznych, pirotechnicy policyjni i detektywi z Centralnego Biura Śledczego.

Badania policjantów przebywających na szkoleniu w Szkole Policji w Słupsku odbywały się w salach wykładowych tejże szkoły. Po zapoznaniu się z celem badań oraz instrukcją wypełniania kwestionariusza poszczególni policjanci, podzieleni na mniejsze grupy (każda liczyła od 20 do 30 policjantów), wypełniali przygotowany wcześniej kwestionariusz.

Grupę osób, które nie podejmują ryzyka we własnej pracy, stanowiło 58 mężczyzn ($M = 27,35$; $SD = 5,34$). Średni staż pracy tych osób wynosi 4 lata. Były to osoby, które wykonują pracę prospołeczną nie uwikłaną w istotne ryzyko: wychowawcy szkolni, pedagodzy czy pracownicy socjalni. Każda z badanych osób zapoznała się z celem badań oraz instrukcją wypełniania kwestionariusza. Osoby nie podejmujące wysokiego ryzyka wypełniały kwestionariusz indywidualnie, najczęściej w domu.

Grupę sportowców ekstremalnych – spadochroniarzy – stanowiło 50 mężczyzn ($M = 28,54$; $SD = 9,85$); średnio uprawiali oni ekstremalny sport 8 lat. Badani spadochroniarze należeli do różnych klubów spadochronowych w północnej Polsce. Zostali oni zapoznani z celem badań oraz instrukcją wypełniania kwestionariusza, którzy wypełniali indywidualnie, najczęściej w domu.

Grupa przestępców liczyła 60 mężczyzn. Osoby te odbywały karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko zdrowiu czy życiu z użyciem niebezpiecznych narzędzi ($M = 31,54$; $SD = 9,16$), średnia wyroku badanych więźniów wynosiła 7 lat. Więźniowie odbywali kary pozbawienia wolności w Zakładach Karnych w północnej Polsce. Po zapoznaniu się z celem badań oraz instrukcją wypełniania kwestionariusza poszczególni osadzeni wypełniali kwestionariusz indywidualnie, w więzieniu.

WYNIKI BADAŃ

Aby zweryfikować każdą z postawionych hipotez, przeprowadzono analizy statystyczne (test t Studenta) mające na celu oddzielne sprawdzenie, czy policjanci różnią się istotnie statystycznie w zakresie preferowanych wartości od osób, które nie podejmują wysokiego ryzyka, od sportowców ekstremalnych i od osób przejawiających zachowania antyspołeczne. Porównanie policjantów z innymi grupami umożliwi ukazanie ewentualnej specyfiki wartości preferowanych przez policjantów przygotowujących się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie.

W tabelach 1 i 2 przedstawiono wyniki dotyczące kategorii i metakategorii wartości preferowanych przez policjantów i osoby nie podejmujące ryzyka.

Policjanci uzyskali istotnie wyższe wyniki w stosunku do grupy osób nie podejmującej ryzyka w preferencji takich kategorii wartości, jak Hedonizm ($p < 0,01$), Stymulacja ($p < 0,01$), Konformizm ($p < 0,01$) oraz Bezpieczeństwo ($p < 0,05$).

Tab. 1. Różnice między policjantami a osobami nie podejmującymi ryzyka w zakresie preferowanych kategorii wartości; wyniki testu *t* Studenta

Kategorie wartości	Policjanci		Grupa nie podejmująca ryzyka		<i>t</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Władza	3,73	1,30	3,41	1,29	1,26
Osiągnięcia	4,42	1,11	4,26	1,04	0,77
Hedonizm	4,47	1,37	3,64	1,36	3,12**
Stymulacja	4,48	1,27	3,42	1,17	4,47**
Kierowanie sobą	4,97	0,91	4,63	0,87	1,92
Uniwersalizm	4,86	1,02	4,71	0,92	0,77
Życzliwość	5,20	0,85	4,88	0,86	1,95
Tradycja	4,23	1,18	3,89	1,03	1,56
Konformizm	5,31	0,85	4,73	1,05	3,10**
Bezpieczeństwo	5,11	0,87	4,75	0,85	2,12*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Okazuje się, że policjanci – w porównaniu z grupą osób nie podejmujących ryzyka w pracy zawodowej – uzyskali wyższe wyniki w preferencji takich meta-kategorii wartości, jak Umacnianie Ja ($p < 0,05$), Otwartość ($p < 0,01$) oraz Zachowawczość ($p < 0,05$).

Tab. 2. Różnice między policjantami a osobami nie podejmującymi ryzyka w zakresie preferowanych metakategorii wartości; wyniki testu *t* Studenta

Metakategorie wartości	Policjanci		Grupa nie podejmująca ryzyka		<i>t</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Umacnianie Ja	4,21	1,08	3,77	1,03	2,12*
Otwartość na zmiany	4,72	0,99	4,02	0,84	3,92**
Przekraczanie Ja	5,03	0,88	4,79	0,84	0,16
Zachowawczość	4,88	0,85	4,46	0,85	2,55*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

W tabelach 3 i 4 przedstawiono wyniki dotyczące kategorii wartości preferowanych przez policjantów i przez osoby uprawiające ekstremalne sporty.

Tab. 3. Różnice między policjantami a sportowcami ekstremalnymi w zakresie preferowanych kategorii wartości; wyniki testu *t* Studenta

Kategorie wartości	Policjanci		Sportowcy ekstremalni		<i>t</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Władza	3,73	1,30	3,67	1,19	0,23
Osiągnięcia	4,42	1,11	4,46	0,90	-0,15
Hedonizm	4,47	1,37	4,28	1,14	0,74
Stymulacja	4,48	1,27	4,66	1,11	-0,76
Kierowanie sobą	4,97	0,91	5,03	0,70	-0,37
Uniwersalizm	4,86	1,02	4,18	1,07	3,21*
Życzliwość	5,20	0,85	4,53	0,96	3,68*
Tradycja	4,23	1,18	3,30	1,14	3,96*
Konformizm	5,31	0,85	4,54	1,08	3,93*
Bezpieczeństwo	5,11	0,87	4,49	0,95	3,35*

* $p < 0,01$

Policjanci w porównaniu ze sportowcami ekstremalnymi uzyskali wyższe wyniki w preferencji następujących kategorii wartości: Uniwersalizm ($p < 0,01$), Życzliwość ($p < 0,01$), Tradycja ($p < 0,01$), Konformizm ($p < 0,01$) oraz Bezpieczeństwo ($p < 0,01$).

Tab. 4. Różnice między policjantami a sportowcami ekstremalnymi w zakresie preferowanych metakategorii wartości; wyniki testu *t* Studenta

Metakategorie wartości	Policjanci		Sportowcy ekstremalni		<i>t</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Umacnianie Ja	4,21	1,08	4,14	0,87	0,36
Otwartość na zmiany	4,72	0,99	4,84	0,73	-0,69
Przekraczanie Ja	5,03	0,88	4,36	0,93	3,70*
Zachowawczość	4,88	0,85	4,11	0,93	4,30*

* $p < 0,01$

Policjanci różnią się od sportowców ekstremalnych wyższymi wynikami w preferowaniu następujących metakategorii wartości: Przekraczanie Ja ($p < 0,01$) oraz Zachowawczość ($p < 0,01$).

W tabelach 5 i 6 przedstawiono wyniki dotyczące kategorii wartości preferowanych przez policjantów i przestępców.

Tab. 5. Różnice między policjantami a przestępcami w zakresie preferowanych kategorii wartości; wyniki testu t Studenta

Kategorie wartości	Policjanci		Przestępcy		t
	M	SD	M	SD	
Władza	3,73	1,30	3,41	1,27	1,34
Osiągnięcia	4,42	1,11	4,09	1,15	1,58
Hedonizm	4,47	1,37	4,04	1,30	1,76
Stymulacja	4,48	1,27	3,02	1,47	5,67**
Kierowanie sobą	4,97	0,91	4,37	0,93	3,53**
Uniwersalizm	4,86	1,02	4,03	0,88	4,81**
Życzliwość	5,20	0,85	4,36	0,91	5,15**
Tradycja	4,23	1,18	3,45	1,02	3,90**
Konformizm	5,31	0,85	4,85	1,04	2,57*
Bezpieczeństwo	5,11	0,87	4,45	0,91	4,00**

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Policjanci uzyskali wyższe wyniki niż przestępcy w preferowaniu następujących kategorii wartości: Stymulacja ($p<0,01$), Kierowanie sobą ($p<0,01$), Uniwersalizm ($p<0,01$), Życzliwość ($p<0,01$), Tradycja ($p<0,01$), Konformizm ($p<0,05$) oraz Bezpieczeństwo ($p<0,01$).

Tab. 6. Różnice między policjantami a przestępcami w zakresie preferowanych metakategorii wartości; wyniki testu t Studenta

Metakategorie wartości	Policjanci		Przestępcy		t
	M	SD	M	SD	
Umacnianie Ja	4,21	1,08	3,85	0,97	1,92
Otwartość na zmiany	4,72	0,99	3,69	1,10	5,28*
Przekraczanie Ja	5,03	0,88	4,19	0,79	5,51*
Zachowawczość	4,88	0,85	4,25	0,78	4,26*

* $p<0,01$

Policjanci w porównaniu z przestępcami uzyskali także wyższe wyniki w preferowaniu następujących metakategorii wartości: Otwartość ($p<0,01$), Przekraczanie Ja ($p<0,01$) oraz Zachowawczość ($p<0,01$).

DYSKUSJA I WNIOSKI

Celem przeprowadzonych badań było poznanie specyfiki wartości preferowanych policjantów przygotowujących się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie. W badaniach własnych preferowane przez policjantów wartości były porównywane z wartościami preferowanymi przez osoby, które: nie podejmują wysokiego ryzyka, podejmują wysokie ryzyko, uprawiając niebezpieczny sport (spadochroniarze), oraz takimi, które narażały życie i zdrowie innych osób.

Policjanci przygotowujący się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie uzyskali wyższe wyniki w preferowaniu kategorii wartości Stymulacja w porównaniu z osobami, które nie podejmują wysokiego ryzyka. Założona hipoteza została w tym aspekcie zweryfikowana pozytywnie. Co oznacza otrzymany rezultat, biorąc pod uwagę specyfikę badanej grupy policjantów? Jak się wydaje, badani policjanci preferują urozmaicone życie, poszukują przygód, lubią nowe, ekscytujące sytuacje, nawet za cenę narażenia się na istotne ryzyko. Wyjazd na niebezpieczną misję może stanowić efekt preferowania przez policjantów z jednostek specjalnych wartości Stymulacja. Uzyskane wyniki badań są podobne do wyników uzyskanych przez innych autorów (Meagher, Yentes, 1986; Ragnella, White, 2004).

Policjanci charakteryzują się także wyższym natężeniem Konformizmu w porównaniu z grupą nie podejmującą wysokiego ryzyka. Co to oznacza? Prawdopodobnie dla policjantów wyruszających na misję pokojową ważne są zobowiązania społeczne. Są oni zdyscyplinowani, nie tracą panowania nad sobą. Wyższe natężenie Konformizmu wśród badanych policjantów można również wytłumaczyć, odwołując się do charakteru ich pracy. Służba w policji, jak każda inna służba, opiera się na istotnym sformalizowaniu i szierarchizowaniu, czego wyrazem jest wykonywanie zawodowych zadań „na rozkaz”. Podwyższony Konformizm wśród badanych policjantów może być w tej grupie osób wyrazem istotnego przywiązywania znaczenia do realizacji poleceń na linii przełożony – podwładny.

Badani policjanci różnią się od osób uprawiających ekstremalne sport wyższymi wynikami w preferowaniu następujących kategorii wartości: Tradycja, Życzliwość, Bezpieczeństwo. Założona hipoteza została potwierdzona. Otrzymane rezultaty wydają się zrozumiałe. Wartość Tradycja wskazuje na przywią-

zywanie wagi do ciągłości kulturowej, obrzędów, obyczajów czy identyfikowania się z przeszłymi doświadczeniami własnej grupy (Schwartz, 1992). Policjanci przywiązują wyższą wagę do tego, co było w przeszłości, bardziej liczy się dla nich ciągłość kulturowa czy częstsze kultywowanie obyczajów w porównaniu z grupą spadochroniarzy. Do podobnych wniosków doszli Tarng, Hsieh i Deng (2001). Z kolei wartości: Życzliwość czy Bezpieczeństwo są istotnymi elementami pracy policjantów, służącymi realizacji wartości sprzyjających zachowaniu lub wręcz ratowaniu ludzkiego życia.

Badani policjanci uzyskali wyższe wyniki w preferowaniu kategorii wartości wiążących się z celami grupowymi w porównaniu z przestępcami. Założona hipoteza została potwierdzona. Wartości preferowane przez policjantów nie tyle jakościowo różnią się od wartości przestępców, ile charakteryzują się wyższym natężeniem. Prawidłowość ta dotyczy zarówno wartości związanych z celami indywidualistycznymi, czego wcześniej nie zakładano (np. Stymulacja), jak też wartości wiążących się z preferowaniem zachowań prospołecznych (np. Życzliwość, Bezpieczeństwo). Różnice w preferowanych wartościach odnoszących się do zachowań prospołecznych między porównywanymi grupami są oczywiste: praca zawodowa policjanta służy przecież realizacji tych wartości, z kolei zachowania przestępcze wiążą się z zanegowaniem wartości Życzliwości czy Bezpieczeństwa. Być może jest też tak, że w grupie przestępców nie zmienne poznawcze (wartości) stanowią regulator zachowania, ale raczej uwarunkowania o bardziej biologicznym charakterze, np. cechy osobowości (Clark, 2005; Próchniak, 2007).

Podsumowując przeprowadzone badania można stwierdzić, że policjanci decydujący się na wyjazd na misję pokojową cenią sobie życie pełne przygód i urozmaiceń, co zbliża ich do sportowców ekstremalnych, ale różni od osób, które pomagają innym bez konieczności podejmowania istotnego ryzyka w pracy zawodowej. Tym zaś, co różni policjantów od sportowców ekstremalnych, jest większe przywiązanie wagi do wartości wiążących się z celami społecznymi, z drugiej jednak strony fakt ten upodabnia badanych policjantów do osób pomagających innym bez narażania własnego zdrowia czy życia.

Policjanci różnią się od przestępców wyższym zaangażowaniem w preferowane przez siebie wartości, zarówno te indywidualne, jak i społeczne. Prawdopodobnie te różnice stają się jeszcze bardziej widoczne, gdy dochodzi do bezpośredniej konfrontacji: policjanta stojącego w obronie konkretnych wartości oraz przestępcy, dla którego wartości wiążące się z celami społecznymi mają mniejsze znaczenie.

BIBLIOGRAFIA

- Brzozowski, P. (2002). Uniwersalność struktury wartości: koncepcja Shaloma H. Schwartza. *Roczniki Psychologiczne*, 5, 27-51.
- Clark, D. (2005). *Zachowania prospołeczne i antyspołeczne*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Chernoff, R. A., Davison, G. C. (1999). Values and their relationship to HIV/AIDS risk behavior among late-adolescent and young adult college students. *Cognitive Therapy and Research*, 23, 5, 453-468.
- Goma-i-Freixanet, M. (1995). Prosocial and antisocial aspects of personality. *Personality and Individual Differences*, 19, 125-134.
- Hampden-Turner, C., Trompenaars, A. (1998). *Siedem kultur kapitalizmu*. Warszawa: Dom Wydawniczy „Rebis”.
- Hopper, M. (1977). Becoming a policeman: Socialization of cadets in a police academy. *Urban Life*, 6, 149-168.
- Lester, D. (1983). Why do people become police officers: A study of reasons and their predictions of success. *Journal of Police Science and Administration*, 11, 170-174.
- Mądrzycki, T. (1996). *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Meagher, S., Yentes, N. (1986). Choosing a career in policing: A comparison of male and female perceptions. *Journal of Police Science and Administration*, 14, 320-327.
- Oleś, P. (1990). *Wartościowanie a osobowość*. Lublin: Redakcja Wydawnictwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Opoczyńska, M. (1995). Człowiek wobec wartości. W: A. Gałdowa (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii osobowości* (s. 169-189). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Próchniak, P. (2006). Osobiste znaczenie ryzyka w pracy zawodowej policjantów przygotowujących się do pełnienia misji pokojowej w Kosowie. *Przegląd Psychologiczny*, 49, 2, 203-216.
- Próchniak, P. (2007). *Teleologiczno-temporalny wymiar działalności ryzykownej*. Słupsk: Wydawnictwo Akademii Pomorskiej.
- Ragnella, A. J., White, M. D. (2004). Race, gender, and motivation for becoming a police officer: Implications for building a representative police department. *Journal of Criminal Justice*, 32, 6, 501-513.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. W: P. M. Zanna (red.), *Advances in experimental social psychology* (t. 25, s. 1-65). Orlando: Academic Press.
- Schwartz, S. H., Sagiv, L., Boehnke, K. (2000). Worries and values. *Journal of Personality*, 68, 2, 309-346.
- Szuster, A. (2002). Orientacje prospołeczne a preferowanie wartości (w kategoryzacji Shaloma Schwartza). W: M. Lewicka, J. Grzelak (red.), *Jednostka i społeczeństwo. Podejście psychologiczne* (s. 199-216). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tarng, M., Hsieh, C., Deng, T. (2001). Personal background and reasons for choosing a career in policing: An empirical study of police students in Taiwan. *Journal of Criminal Justice*, 29, 45-56.

PREFERRED VALUES
AMONG THE POLICEMEN FROM SPECIAL *KOSOVO FORCE* UNITS

S u m m a r y

The present study aimed at identifying the preferences of values from S. Schwartz's model, among the policemen preparing for the peacekeeping mission in Kosovo (KFOR – Kosovo Force). The sample consisted of 89 policemen preparing for the peacekeeping mission in Kosovo (for example: antiterrorists, pyrotechnicians, detectives from Central Bureau of Investigation – Polish FBI), 58 persons not engaged in any risk activity, 50 sports extreme risk takers (parachutists) and 60 antisocial risk takers incarcerated for having committed armed robbery. The subjects were administered the Schwartz Survey Instrument. It was found that the policemen scored significantly higher on Stimulation, Hedonism, Conformity, and Security in comparison to the group which avoided risk in their jobs. The policemen obtained higher scores concerning the following values: Tradition, Universalism, Benevolence, Security, in comparison with the parachutists. The policemen also scored significantly higher on Stimulation, Self-directed, Tradition, Benevolence, Conformity, Universalism and Security in comparison to the antisocial risk takers group.

Key words: policemen, risk taking, values.